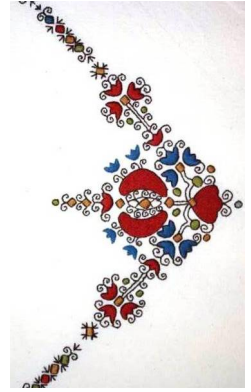

**SÁRKÖZ NÉPMŰVÉSZE
SZÖVÉS, HÍMZÉS, GYÖNGYFŰZÉS,
VISELET**

SÁRKÖZ ÉLŐ HAGYOMÁNYA

Jelölést benyújtó:

Decs Nagyközség Önkormányzata
7144. Decs, Fő u. 23.

Decs, 2012. április 30.

FEDŐLAP

A. Az örökségelem neve:

Sárköz népművészete: szövés, hímzés, gyöngyfűzés, viselet

B. Az érintett közösség(ek), csoport(ok) vagy egyén(ek) megnevezése

- A Tolna megyei Sárköz öt településének (Decs, Ócsény, Sárpilis, Alsónyék, Bába) lakói
- A sárközi hagyományok jelenlegi éltetői:
= szövők, hímzők, gyöngyfűzők, csipkekészítők, babakészítők, viseletkészítők,
= néptáncosok, népdalénekesek, népzeneészek

C. A jelölt elem rövid szöveges leírása

Sárköz sajátos, gazdag népművészetének kialakulása az itt élő református lakosság 19. századi Duna-szabályozást követő ármentesítése után bekövetkező gyors meggazdagodásának egyenes következménye.

A jellegzetes szöttes- és hímzéskultúra, a gyöngygallér, a színes, nemes anyagokból álló viselet, az ahhoz tartozó kiegészítők - a gabóca csipke, a tornyosbársony - a nyelvjárás és a tájegységre jellemző népdalok és táncok együttesen határozzák meg a sárköziek kulturális önazonosságát.

Mindez manapság a Sárközi Lakodalom elnevezésű rendezvényen jelenik meg egyszerre, így a program a sárközi népművészet és folklór átadásának, továbbélésének, láthatóvá válásának jó alkalma.

A ma élő és alkotó sárközi kézművesek (többségében a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület tagjai), hagyományőrző egyesületekben tömörülő néptáncosok, népdalénekesek, népzeneészek a hagyományok életben tartói és továbbadói.

Az átörökítés folyamatában jelentős szerepet vállalnak az oktatási intézmények. Pedagógiai programjaikban kiemelt óraszámokban szerepelnek a sárközi hagyományok.

D. A jelölést beküldő neve:

Decs Nagyközség Önkormányzata
Ócsény Község Önkormányzata
Sárpilis Község Önkormányzata
Alsónyék Község Önkormányzata
Bába Község Önkormányzata

E. A jelölés benyújtásának éve:

2012.

1. Az örökség-elem azonosítása

1.a. Az örökség-elem neve:

Sárköz népművészete: szövés, hímzés, gyöngyfűzés, viselet

1.b. Az örökség-elem egyéb elnevezése(i): Sárköz élő hagyománya

1.c. Az érintett közösség(ek), csoport(ok) vagy egyén(ek) azonosítása

A Tolna megyei Sárköz öt település lakosságát foglalja magában. Ezek területi és népességszámbeli jellemzői:

Decs	4220 fő	94,71 km ²
Ócsény	2518 fő	72,61 km ²
Sárpilis	694 fő	21,69 km ²
Alsónyék	792 fő	32,04 km ²
Báta	1801 fő	66,18 km ²
Összesen:	10.025 fő	287,23 km ² -es területen ¹

A sárközi és a környékbeli helynevek eredete a legkorábbi századokba nyúlik, némelyik közülük az Árpád-korra vezethető vissza.

A négy falu lakosságát református vallása különítette el a környező települések lakóitól. A Dunamente - közte a Sárköz lakossága is - a magyar területek közül az elsők között tért át a protestáns vallásra - ahogy Földváry László, a Dunamelléki Református Egyházkerület historikusa írta: „A magyarföldi reformációnak kiindulási pontja az alsó-dunamelléken volt.” Már az 1540-es években terjedt itt a reformáció, és Tolna mezővárosa vált a hódoltsági területek egyik szellemi központjává. Itt már a 16. században protestáns főiskola működött, külföldet megjárt, művelt tanárokkal, akikkel közvetlen kapcsolatban álltak a hitújítók.

A betelepítések hatására ezek a református magyar közösségek gyakran szigetként különültek el a környező sváb katolikus-evangélikus falvaktól.

1855 és 72 között megépült a dunai védtöltés, de 1867-ben még óriási árvíz dúlt. Az 1872-ben befejezett védgáti munkák során az évről-évre eltűnő nádasok, vadzizek helyén nagy rétek, legelők támadtak. A kezdetben csak halászata miatt jelentős vidék fejlődésére ösztönzőleg hatott a Duna szabályozása által nyert igen termékeny terület. A kis számú nagyobb birtok mellett igazi gazdasági jelentőségre a paraszti gazdaságok tettek szert. Az egykori ártér fekete földjét felszántották, s a dús termésből Sárköz lakossága évről-évre meggazdagodott. Ekkortól látszik a falvak külső képén és a lakosság életén a sokszor hivalkodásig menő jólét fitogtatása. Már a világháború előtt, de különösen utána szegény, nincstelen, főleg katolikus réteg kezdett áramlani Sárközbe; elsősorban Decsre, mert az itt lakó jómódú, többségében református lakosság birtokain kedvező megélhetési lehetőséget talált. Így alakult ki Decsen az ősi lakosság mellett egy másik népréteg, mely főleg bevándorlással rohamosan szaporodott.

¹ Önkormányzatok 2011. december 31-i adatai alapján.

A 19. század végén a birtokos parasztság és a nincstelen szegénység között jelentős életmódbeli, kulturális és társadalmi különbségek alakultak ki. A vagyon elaprózódásától való félelem, az elért életszínvonal görcsös féltése következtében - már a 18. század második felétől megjelenik Sárközben a hírhedt egyke, ami a sárközi parasztság általános betegségévé vált, s nem egészen egy évszázad alatt csaknem akkora pusztítást végzett, mint a 250 éves török uralom.

A sárközi népnyelv az alföldi nyelvjárásterület duna-drávai csoportjába tartozik. Sárköz református lakossága hangtani szempontból jellegzetes nyelvjárása az ő-zés, amely azonban eltér az alföldi nyelvjárások ő-zésétől. Használata azonban soha nem volt olyan következetes, mint például Szeged környékén. Hasonló jellegzetesség a diftongus (kettős magánhangzó). Jellemző igei és főnévi ragjuk az -a, -e, -ja, -je helyett használt -i: adi, tudi, mondi. Nagyon szeretik még a kicsinyítő képzőket, amelyek igehez és névszóhoz egyaránt járulhatnak, például 'gyerökcse'.

A hagyományok éltetői:

A Sárközre jellemző gazdag népművészet gyakorlói a ma is aktív kézművesek, akik részben saját műhelyeikben foglalkoznak a szövessel, hímzéssel, gyöngyfűzéssel, viseletkészítéssel. A hagyományok és szokások őrzői a községekben élők és alkotók: a népművészet mesterei, a népművészet ifjú mesterei, népi iparművészek, egyéni alkotók és szakkörök, néptánc-együttesek, énekes csoportok és zenekarok (Népművészeti Mesterei, Népművészeti Ifjú Mesterei, népi iparművészek listája mellékletben). A hagyományörző együttesek műsoraikban nem csak a népdalokat és néptáncokat mutatják be színpadi koreográfiáikban, hanem egyfajta népi összművészetet jelenítenek meg a helyi szokások színrevitelével.

1.d. Az örökség-elem földrajzi elhelyezkedése és elterjedtsége

A Duna mentén két Sárköz elnevezést ismerünk: az egyik a földrajzi értelemben vett Sárköz, mely Tolna megyei részén a Szekszárdi-dombság vonalától átnyúlik egészen a Duna másik oldalára, és inkább tengerfeletti magassági paraméterei folytán nevezik Sárköznek. A néprajzi értelemben vett Sárköz Magyarországon, a dél-dunántúli régióban, Tolna megye déli részén található és öt települést foglal magába. A domborzati jegyek mellett főleg néprajzilag különböztetjük meg más tájegységektől, illetve a földrajzilag ide sorolható településektől, mint például Pörböly, Várdomb, Bátaszék.

Sárköz körülhatárolása igen nehéz feladat. Északi határa, kapuja a Szekszárdról a Szekszárdhoz tartozó Keselyűsig tartó út. Keleten a Holt-Duna kanyargós vonalát követve, a Gemenci erdőn át - mely ma már a Duna - Dráva Nemzeti Park részeként ismert -, Tolna megye határával egy vonalban húzódik Sárköz határa. Déli irányból szintén a megyehatár körvonalazza a térséget, egészen a vasútvonaltól néhány száz méterig. Ezután éles vonalban Kelet felé veszi az irányt, kikerülve Bátaszék városát, majd újra Nyugat felé, az alsónyéki szőlőhegy felé, de még Várdomb község előtt újra keleti irányban visszafordul, és teljes egészében kikerüli Várdomb község határait. Ezután következik a decsi szőlőhegy egy része, mely méreteit tekintve sokkal nagyobb, mint az alsónyéki szőlőhegy. Nyugaton a térség tehát Bátaszék,

Várdomb, Alsónána és Szálka közigazgatási határával, továbbá a Szekszárdi-dombsággal határos. Elhagyva a „decsi hegyet”, kis kanyarokkal, északnyugati irányban eléri az öcsényi leágazást. A földrajzi környezet elősegítheti vagy gátolhatja egy adott település lakóinak anyagi feltételeit. Sárköz esetében a folyók, tavak, mocsarak szabályozásával, megszüntetésével a földrajzi környezet kedvezően javult ugyan, de elveszítette addigi jellegzetes voltát, menekülni kényszerítette vadait, madarait.

Ha a domborzati viszonyokat vizsgáljuk, megállapítható, hogy Szekszárd és Bata között elterülő dombvonulat a Sárköz síkjával 100 méteres tengerszint feletti magasságban érintkezik. A Duna Tolna városánál eltávolodik az addig jobb partját kísérő dombvonulattól, és csak mintegy 30 km-rel délebbre, Bátánál tér vissza mellé. A régebben a dombok lábánál folyó, igen csekély esésű Sárvíz és a Duna közti terület a Sárköz. Mivel a gátépítések előtt a Sárköz egésze a Duna ártere volt, ezért az ősi sárközi falvak a nagy áradásokkor is szárazon maradó szigetszerű hátakra, „göröndökre” települtek. Ilyen „göröndökön” található meg négy sárközi település: Ócsény, Decs, Sárpilis és Alsónyék. Tovább haladva következik a Duna tulajdonképpeni ártere.

A települések észak - déli irányban a következőképpen helyezkednek el: Szekszárd megyeszékhelyhez legközelebbi község Ócsény, ezt követi Decs nagyközség a „Sárköz fővárosa”. Decs másik szomszéd települése Sárpilis község. A negyedik település Alsónyék község. A legdélebbi település Bata község. (lásd a mellékelt térkép)

1. e. Az örökség-elem szellemi kulturális örökségé mely területeit képviseli

- a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is, mint a szellemi kulturális örökség hordozóját
- b) előadóművészetek
- c) **társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események**
- d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok
- e) **hagyományos kézművesség**

2. Az örökség-elem leírása

Az 1.c pontban bemutatott hitújítási folyamatnak köszönhetően a sárközi falvak lakói már a török megjelenése előtt kialakították a művelt és gazdag paraszt-polgár sajátos életstílusát, aki virágzó gazdaságot teremtett, gyermekeit iskoláztatta. Később ez a táj elvadult, elmocsarasodott, ezzel együtt a lakosság életszínvonala is csökkent, és csak a 18. század végén, a 19. század elején lezajló folyószabályozások után indult meg újra a gazdasági fellendülés, mely magával hozta a népművészet kivirágzását. Kőművesek által épített házakban, tisztaszobát hoztak létre, amelyben a megszerzett gazdagság tárgyasult formájaként jelentek meg a festett bútorok, vetett ágy, díszes kerámia edény. Lányukat, asszonyukat gazdagon díszített, drága, francia és bécsi alapanyagú selymekbe, bársonyokba, kasmíryanagú szoknyákba öltöztették, sokszor egy tehén árát költve egy-egy rend ruhára. A

viselet kiszínesedett, a csehországi pántlikákkal, flitterekkel, islangokkal, gyöngyökkel díszített ruhák szintén a gazdagság megjelenítését szolgálták. A gyors meggazdagodás magával hozta a vagyonhoz való görcsös ragaszkodást, ennek következménye volt az „egykézés”.

A sárközi népművészetet néhány jellegzetes megnyilvánulási ága teszi egyedivé. A helyben bíborvászonnak nevezett szőttés, a gabóca csipke, a hímzés, a viselet és annak kiegészítő darabjai, valamint a gyöngygallér a mai napig a sárközi ember identitásának meghatározó elemei.

A Sárközben a szövés a takácsmintáktól nagymértékben függetlenül, önállóan fejlődött a 19. század folyamán. A sárközi asszonyok egyik legnevezetesebb szöttése, a száda, amit helyben *bíborvászonnak*, *bodorvászonnak* emlegetnek. A száda a leheletfinom selyemszádától a vastag pamutból készültig számos változatot képviselt. A szöttéseket lakástextilként, főként a szobában és a konyhában alkalmazták, a viseletben legfőljebb abroszként, melyet maguk elé kötöttek.

A sárközi *gabócának* nevezett vert csipkével a bőingek vállát, ujját, alját, a ‘halálravaló lepedőt’ díszítették.

A magas színvonalú sárközi hímzés múltja a feketével hímzett halotti párnákkal kezdődik. Kendervászonra varrták őket, fekete szőrfonallal (azaz gypjúfonallal). A párnákon a motívumok egymás mellé sorakoznak, ami a díszítés legkezdetlegesebb módja. Leggyakoribb mintái a gránátalmás és tulipános.

A sárközi hímzések főként a női viselethez kötődnek:

A sárközi főkötőhímzés bír a legnagyobb emlékanyaggal. A korai darabokat téglalakúra szabott (szabott főkötő), a 19. század végi és 20. század eleji főkötőket parittyalakúra varrták (parittyafőkötő), rendszerint fekete klottból. Mintái a népi szókinccs szerint alakultak: majorannás, bécsi rózsás, météléses rózsás, tulipános, szőlőfürtös, pávás, kiskutyás, evezős, vitorlás.

A női ingek könyékig érő bő ujjuk hosszában és a végein is hímzettek voltak, általában színes gypjúval, vagy keresztöltéssel. Legtöbbjük felületét arany *islógokkal* (flitter) is díszítették.

A jegykendők len- vagy kendervászon anyagát selyem-, szőr- vagy gypjúfonállal, esetleg pamuttal hímezték ki. A többszínű példányokon a motívumokat sötét színnel keretezték, kontúrozták.

Bíborvég (a menyecske főkötőjét borító fátyolvéget díszítő hímzés) hímzéssel a *tekerődős menyecske* viseletén találkozhatunk. A női fejviselet jellegzetes darabja a *bíbor* nevű kendő, mellyel a menyecske a fejét betakarja, lefogva vele a főkötőt. A bíbor vagy *bujavászon* tehát az alapanyag megjelölése, egyben a kendőé is, melynek végeit színes selyemmel kihímezték.

A sárközi viselet az ország valamennyi öltözete között – virágkorában – az egyik legpompásabb volt. A 19. század derekáig jobbára fehér női viselet gyorsan kiszínesedett, sőt tarkává vált. A női öltözetek anyagát Lyonból, Bécsből, díszeit St. Etienne-ből hozták. A sárköziek minden egyes viseletdarabja az igényesség jegyében készült.

Az országban egyedül a sárközi nők viseletéhez tartozott az ingváll fölött a nyakban viselt, hálószerűen fűzött gyöngygallér. A nyakbavetők, gyöngyékek, csipkés gyöngyök ritkábban gránát szemekből, gyakrabban apró, tömör üveggyöngyökből készültek. Mára a gyöngyfűzés művészi szinten űzött önálló kézművességgé alakult. Szakköri formában, kézműves tanfolyamokon is

tanítják között is. Kiállításokon, kézműves vásárokon találkozhat vele a nagyközönség. Egyszerűbb formái a mai öltözködés kiegészítő darabjaivá váltak.

Viseletkiegészítők sora díszíti a sárközi női viseletet: a tornyosbársony az eladósorban lévő lányoknak, a tekerődős menyecskének viselet kiegészítője a kontypántlikás főkötőhöz illesztett csafring (gyöngyös bojt), a gyöngyös öv, szorítók. Ezeket a kiegészítőket ma viseletkészítők és gyöngyfűzők készítik.

A sárközi viseletet ma hagyományörző csoportok hordják színpadi fellépéseik során és a falvak közösségi rendezvényein. Az 1960-as években tapasztalt kivetkőzés előtti viseletváltozás folyamata megállt, az utóbbi években a megerősödő hagyományápoló mozgalom törekvéseinek köszönhetően a hagyományörző csoportok ma igyekeznek az autentikus színes viselethez visszatérni. Ennek során felkutatják a korábbi generációk még fellelhető ruhadarabjait, illetve a ma alkotó kézművesekkel igyekeznek a hagyományos anyagokból a jellegzetes viseletegyüttest elkészíttetni.

Új műfajt alakítottak ki a babakészítők 1945 után, amely a viseletek bemutatásában, és egyben az identitás őrzés lehetőségében játszik nagy szerepet. Különös nagy értéket képvisel a decsi babamúzeum, ahol a hétköznapi viseletek is megjelennek, egy-egy életkép, vagy a paraszti munka ábrázolásával együtt.

A mai tárgyalók többsége a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület tagja. A sárközi települések alkotóinak munkái rendszeresen megjelennek az egyesület által szervezett és a települések szakköreinek önálló kiállításain. Az egyesület által évente szervezett népi iparművészeti zsűri az egyesületen kívüli tárgyalóknak is rendelkezésre áll, ahol útmutatást, szakmai bírálatot kérhetnek egyéni fejlődésük érdekében. A tárgyalók között számos minősített hagyományörzőt találunk.

Őcsényben él Hammerné Görög Éva csipkekészítő népi iparművész és Minorits Jánosné szövő, rostkötő népi iparművész, akik a sárközi népművészet felélesztői, megújítói, szívesen tartanak bemutató munkáik közben a látogatóknak. Látogatókat fogad a magántulajdonban lévő őcsényi tájház, tulajdonosa: Csapai János néprajz szakot végzett fiatalember. Bogár István nevét őrzi az őcsényi hagyományörző egyesület is.

A decsi (magántulajdonban lévő) Sárközi Babamúzeum tulajdonosa Farkas Lászlóné Pál Bözsi népi iparművész, a Népművészet Mestere ízes tájszólásban vezeti végig látogatóit a babavilágon. Ezen a településen él és dolgozik még: Oláh Márta Király Zsiga-díjas gyöngyfűző, a népművészet ifjú mestere, népi iparművész, Decsi-Kiss Jánosné Király Zsiga-díjas gyöngyfűző népi iparművész, Nagy Zoltánné gyöngyfűző népi iparművész, Dömötör Erzsébet gyöngyfűző népi iparművész.

Alsónyéken található a hajdan a Sárköz számára termelő szekszárdi Steig fazekas dinasztia hagyományait őrző Steig Ágnes és Jaszenovics Géza műhelye, ahol ma is ólomázás sárközi tányérok, tálak, bokályok készülnek. Hagyományörző néptánccsoport is működik a településen.

A legdélibb sárközi falu *Báta*, gazdag történelmi múlttal és hagyományokkal rendelkező középkori eredetű település. A Sárközhöz eredetileg Báta református lakosságát számították, a kutatók ma is vitatkoznak sárközi jellegén. A falu történetét, népi kultúráját az önkormányzat tulajdonában lévő Tájházban láthatjuk.

A tájház leggazdagabb anyaga a textilgyűjtemény: a bátai református és római katolikus lakosság viseletének teljes skáláját láthatjuk. Emellett igen értékesek a lakástextíliák: a szőttesek (a karácsonyi, a pasztás, a mindennapi abroszok, a törölközők, a kendőruhák), a hímzések, a csipkék (a pöndökötés, mely sajátosan bátai gyakorlat volt).

A bátai tájház a múlt bemutatása mellett teret ad a mai hagyományörzésnek is. Az udvarán különböző programokat szerveznek: néptánc bemutató, tojásfestés, korongozás, kézműves bemutatók és foglalkozások. A település kulturális életében kiemelkedő az 1937 óta működő népi együttes.

3. Érvelés a nemzeti jegyzékre való felvétel mellett. A szellemi kulturális örökség jelentőségének társadalmi tudatosítása és közkinccsé válása, valamint a társadalmi párbeszéd ösztönzése

Sárköz népművészete, élő hagyománya egyedülálló értéket képvisel. A történelem nagy népvándorlásai közepette is szigetként mindig magyarnak megmaradó református lakosság mindvégig ragaszkodott hagyományaihoz.

Rendezvényeiken, elsősorban a Sárközi Lakodalomban teszik közzé közös kincsüket, hagyományaikat. E rendezvény egyszerre képes megjeleníteni a sárközi hagyományos kultúra minden fontos és jellegzetes elemét: a népművészet minden ágát (hímzést, viseletet gyöngygallért), a Sárköze jellemző női körtáncot, a karikázót és a népdalokat.

Az öt sárközi település közös jelölése a közösségi érzést még jobban elmélyíti, és a hagyományok őrzésének előnyére is válik az a rivalizálás, vetélkedés, amely a sárközi falvak egymás iránti viszonyát jellemezte.

A szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékre kerülést követően megragadhatóvá válik, hogy az ember saját lakóhelyéért mit tehet, ha egy közösség részévé szeretne válni, és milyen lépéseket kell ezért megtennie.

4. Megőrzéssel kapcsolatos intézkedések

4.a. Jelenlegi és korábbi erőfeszítések az örökség-elem megőrzésére

A sárközi népművészet megőrzésének igénye már a 19. század végén felmerült (millenniumi kiállítás, a megyei múzeum néprajzi gyűjteményének megszervezése). Ács Lipót, a szekszárdi gimnázium rajztanára és a frissen alakult múzeum iparművészeti osztályának őre a gyűjtés mellett kézimunkatelepet szervezett 1901-től Ócsényben (egészen 1939-ig működött). Itt az ócsényi leányok, asszonyok a sárközi hímzés mintáit, öltéseleseit felhasználva „népművészeti” tárgyakat készítettek a piaci igények kielégítése céljából.

Az 1930-as évek elején dr. Pilissy Elemér királyi ügyész karolta fel a sárközi népművészetet, népi kultúrát. 1931-től kezdve évente szinte valamennyi sárközi településen hímző tanfolyamot szervezett - a helyi lelkészek, tanítók segítségével -, elsősorban a fekete alapon fehérrel hímzett sárközi főkötők készítését tanították. Célja nemcsak a sárközi díszítőművészet felújítása, és újratanítása volt, hanem munkához és jövedelemhez juttatás is. A tanfolyamokról több olyan tanítvány került ki, aki később a II. világháború után a „népművészet mestere” lett (Perity Mihályné, Kovács Józsefné, Tóth Jánosné).

A sárközi népművészet sajátosságainak és értékeinek saját rendszeréből való kiemelése és egy falusi hagyományelemekből kiépített nemzeti kultúra modell rendszerébe való beillesztése több szálon történt. Szellemi ideológiai mozgalmak, a hivatalos kultúrpolitika, de gazdasági és szociális megfontolások is szerepet játszottak a dél-dunántúli Sárköz népi kultúrájának ismertté válásában és értelmezésében. Természetesen mindez visszahatott a Sárköz népének önképére és önértékelésére is.

A második világháború után a tárgyi kultúra őrzése a Decsi Háziipari Szövetkezet keretei közé került, ahol - az egész Sárközre kiterjedően - bedolgozói rendszerben folyt tovább. A hagyományőrzés és a sárközi népművészet innovatív alkalmazása magas fokot ért el. Az eredmények elismeréseként A Népművészet Mestere díjat kapta meg többek között Bali Istvánné, Werner Andrásné és Dér Józsefné, majd Farkas Lászlóné és Fodorné László Mária.

A sárközi szellemi kultúra (néptánc, népdal) fennmaradása és átadása érdekében az 1931-ben induló Gyöngyösbokréta tette a legtöbbet. A Sárközből Ócsény és Bata bokrétás csoportjai vettek részt az augusztus 20-i budapesti rendezvényeken, sőt Nyugat-Európa több országába is eljutottak (a bátaiak Londonba, az ócsényiek Franciaországba - itt kapott emlékszajukat ma is őrzik.)

A második világháború után az éledő néptáncmozgalom hamarosan elérte a Sárközt is. Már 1946-ban megalakult a később országos hírnévre szert tett, Bogár István által vezetett Sárpiliszi Népi Együttes első formációja, azután sorban alakultak a többi településen is a hagyományőrző csoportok, melyek a mai napig őrzik és művelik a sárközi népi kultúra egyes elemeit.

Bogár István 1966-ban, a Sárpiliszi Népi Együttes fennállásának 20. évfordulójára, megszervezte Sárpiliszen a Sárközi Napok rendezvény sorozatot, mely 1968-tól Sárközi Lakodalom néven, a mai napig megrendezésre kerül. Az 1970-es évek végétől a Dunamenti Folklór Fesztivál szerves része volt, decsi helyszínnel. A rendszerváltás óta a sárközi települések felváltva rendezték meg. 2012-ben helyszíne a „Sárköz fővárosa”, Decs lesz.

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület 2001 óta nyaranta országos gyöngyfűző tábort szervez azzal a céllal, hogy a sárközi gyöngygallér fűzéstechikáját, formavilágát, színhasználatát átadja az ország, sőt a határon túli érdeklődőknek. A tábor tematikája úgy épül fel, hogy a legegyszerűbb mintáktól halad a bonyolultabb felé, többnyire több csoportban, módot adva arra, hogy a kezdő gyöngyfűzők is bekapcsolódhassanak a munkába.

Minden évben augusztus első hétvégéjén rendezik meg a Népművészet napját, táncmulatsággal, kirakodó vásárral, kiállítással. A Sárköz legnagyobb ünnepe a Sárközi Lakodalom. Három művészeti együttes ápolja a Sárköz tánc- és dalkultúráját: a Gyöngyösbokréta és a Csillagrózsa Hagyományőrző Néptáncgyűttes, valamint a Decsi Hagyományőrző Férfikórus.

A sárközi hagyományok ápolására tantárgyként szerepel a néptánc, a hímzés és a szövés.

4.b. A megőrzés tervezett lépései

A hagyományokat természetes úton átadó helyi közösségek - mint a népi kultúra átörökítői - ma már nem működnek. Ezért alakultak és alakulnak azok a közösségek, szervezetek, amelyek hagyományőrző szándékkal végzik e tevékenységeket.

A hagyományos kultúra továbbélését és fejlődését segíteni

- az önkormányzatok,
- civil szervezetek,
- oktatási intézmények,
- alkotó egyének

feladata.

Önkormányzatok

A szóban és testületi határozatokban kifejezett szándékot megerősítendő, írásba foglalt, mind az öt település elképzeléseit tartalmazó, részletes megőrzési stratégia elkészítése szükséges, amelynek vázlatpontjait az alábbiakban ismertetjük.

Leltárak készítése, kapacitás-építés, tudatosság fokozása

Sárköz településeinek önkormányzatai feladatuknak érzik a helyi kultúra ápolását, ezt közművelődési rendeleteikben magukra nézve kötelezőnek ismerik el. Decs példáján keresztül is láthatjuk ezt:

„Decs község közművelődési, kulturális hagyományainak ápolása, továbbfejlesztése, a helyi értékek védelmének erősítése, a helyi társadalom kiemelkedő népművészeti, hagyományőrző közösségei (kiemelten a legfiatalabb korosztály jelentőségét), személyiségei szerepének növelése, tevékenységének támogatása, fejlesztése..”²

A települések vezetői megfogalmazzák, hogy a szellemi kulturális örökség dokumentálása, az örökségelemek felkutatása, a jegyzékre történő felkerülést követően a múlt megismerése, az identitástudat erősödése, a tájegység ismertségének, elismertségének növelése, a szövés újratanításának következtében pedig munkahelyteremtés lehetősége következik be, mint közvetlen eredmény, közvetve pedig a turisztikai érdeklődés megerősödése, a helyi hagyományőrző csoportok, a kézműves alkotások iránti kereslet növekedése, ezáltal a tájegységbe befolyó, visszaforgatható pénzüsszegek beáramlása várható. A jegyzékre kerülés várhatóan megnöveli az országos médiumok Sárközre irányuló figyelmét is. A marketingeszközök jobb kihasználása feltétlenül szükséges a feladatok végrehajtásához.

A sárközi települések képviselő testületei az átalakuló önkormányzati rendszer lehetőségeinek függvényében tervezik a szellemi kulturális örökség megőrzése és továbbadása érdekében költségvetési keret beépítését éves költségvetésükbe.

A falvanként elkezdett helyi értéktár kialakítását követően tervezzük egy összesített digitális adattár létrehozását, amelyben mindenki számára

2

Decs Nagyközség Önkormányzata Képviselő-testülete
7/2011. (IV.7.) rendelete
A helyi közművelődési feladatok ellátásáról

elérhető, hozzáférhető és kutatható lenne a Sárközzel foglalkozó szakirodalom, minta- és dokumentumtár, film- és hangfelvételek, kéziratok. A felterjesztés mellékletében felsorolt bibliográfia ennek kellő alapja lehet. Az adattár létrehozásának pénzügyi fedezetére pályázati források felkutatása szükséges.

A kialakítandó adattár a meglévő mintatári gyűjteményre alapozva szinte egyedüli lehet az egész országban. A Sárközi Népi Iparművészeti Szövetkezet 2001-ben történt sajnálatos megszűnését követően a decsi önkormányzat tulajdonába került felbecsülhetetlen értékű dokumentum- és mintatár a szövetkezet teljes műszaki leírás dokumentációját tartalmazza. Ez kellő alapot jelenthet egy „sárközi szöttes revival” elindításához (exportképes tudás megalapozása). A gyűjtemény több évtized ízlésvilágát, a népművészetről alkotott aktuális felfogást tükrözi. Ez nem csak a szakemberek számára jelenthet kutatási terepet, hanem megfelelő kezekben a Sárközbe látogató turisták számára is különleges élményt adhat, alkalmas arra is, hogy a tárgyalkotó népművészek, népi iparművészek részére szellemi központtá váljon a településen, a kistérségben és később a Dél-Dunántúli Régióban.

Terveink között szerepel olyan közös sárközi program kialakítása, amelyben fontos szerepet kapnak azok a kézműves technikák, amelyek egy-egy településre leginkább jellemzőek. Decs a gyöngyfűzésben, hímzésben, Ócsény a csipkekészítésben, hímzésben, viseletkészítésben, Bába a viseletkészítésben rendelkezik még ma is olyan tudással, és a tudás átadásához szakemberekkel, akiknek támogatása fontos része a szellemi kulturális örökség megőrzésének és átadásának.

A sárközi szövés újratanítására vonatkozó elméleti szakanyag a dokumentumtárban (Decs) rendelkezésre áll, a megfelelő szakemberek tudása (Decs, Ócsény, Tolna Megyei Népművészeti Egyesület) ma még biztosított, a tájházakban (Decs, Bába), kézműves házakban (Ócsény) felállított szövőszekek működőképeseek. Az újratanítási folyamathoz szükséges források megszerzésének módjait fel kell kutatni.

A hagyományos sárközi népi kultúra őrzését, fejlődését, továbbéltetését már meglévő hagyományőrző szervezetek, egyéni alkotók, végzik. Az önkormányzatok a hagyományőrzéssel foglalkozó civil szervezeteket, szakköröket támogatja a működésükhöz szükséges helyszín biztosításával, lehetőségeihez képest pályázati önrész biztosításával. A rendezvények, a hagyományőrző együttesek működtetése, további folyamatos támogatása a jövőben is szükséges. Az önkormányzatok anyagi lehetőségeikhez képest mindig támogatták a hagyományőrzést, - átadást, kedvezményes utazási lehetőségekkel, minősítők nevezési díjainak, a költségek egy részének átvállalásával, esetenként kézműves alkotó bemutató helyek kialakításával is (például Ócsényben).

A települések turisztikai értékeinek korszerű eszközökkel történő népszerűsítése alkotótáborok szervezésével is megtörténhet, azonban ennek és a több napos idegenforgalmi látogatottságnak is elengedhetetlen feltétele megfelelő színvonalú szálláshelyek, étkezési lehetőségek kialakítása. Pályázati források felkutatása szükséges a megoldáshoz. Megvalósulása esetén lehetőség nyílik kézműves, honismereti táborok szervezésére, valamint a kézműves szakmák újratanítására is akár hazai, akár külföldi érdeklődők

számára. A sárközi települések újszerű együtt gondolkodása és együttműködése lehetőséget teremt a kulturális kreatív ipar kialakulásának szellemi megalapozására. Tudatos tervezés szükséges annak érdekében, hogy egyes hagyományos kézműves mesterségek hogyan menthetőek meg, vagy taníthatóak vissza. Nem engedhető meg, hogy a sárközi szöttek elveszen.

A közös stratégiai programterv tartalmazza a sárközi települések népművészei által készített tárgyak rendszeres bemutatását, és felvázolja egy értékesítő hálózat szükségességét is olyan védjegy alkalmazásával, amely védi és egyben garantálja a sárközi kézműves alkotások eredetiségét, minőségét.

A helyi tájházaknak, gyűjteményeknek hagyományt felmutató küldetése van. A helyi lakosság számára a hagyományokhoz való kötődést elősegítő tényező.

A tájházak a helyi társadalom kultúrájának őrzői és bemutató helyszínei, ezért kiválóan alkalmasak arra, hogy múzeumpedagógiai programok kínálatával az óvodában, iskolában és azon kívül is feldolgozhatóvá, élményszerűvé és átélhetővé váljon a lakóhely múltja, ezzel párhuzamosan egyfajta kötődés, érzelmi viszony is kialakuljon a saját település és kultúra iránt. A fiatalok ennek megismerése során szert tehetnek olyan készségekre, mint a szolidaritás, a mikrokörnyezetük múltjának, gondolkodásmódjának, tárgyainak és életmódjának megismerése (decsi, bátai tájház kézműves foglalkozásai, bátai Fekete Gólya Múzeum múzeumpedagógiai foglalkozásai, ősényi tájház viselet-, tánc- és gasztronómiai bemutatói).

Szükséges a megfelelő források felkutatása a tájházak felújításához, újabb kiállító helyek, kézműves műhelyek, foglalkoztatók kialakítása annak érdekében, hogy többfunkciós feladataiknak minél inkább megfelelhessenek. Sikeres pályázati források megszerzése után befejezést nyer a bátai Fekete Gólya Múzeum külső homlokzati felújítása, a decsi Sárközi Tájházban pedig két új kiállítótér kialakítására, valamint egy meglévő korszerűsítésére kerül sor. A tájház pincéjében a mintatári kerámia anyagok kapnak helyet, míg a kézműves házban üveg- és szódásüveg gyűjteménynek helyet adó tér kerül kialakításra. A tájház belső terében az újabb vitrinek időszakos kiállítások rendezésére, a dokumentumtár anyagának részleges bemutatására adnak lehetőséget.

Civil szervezetek

A sárközi települések civil szervezetei közötti együttműködés öröndetes módon elkezdődött. A hagyományőrző együttesek, a települések kézműves alkotói egymás rendezvényeinek meghívottai, résztvevői, a programok együttes kialakítói.

A már több éve működő kézműves szakkörök, nyári továbbképzések, táborok (hímző, gyöngyfűző, tánc) munkájának színvonalát meg kell őrizni, és amennyiben erre lehetőség van, emelni is kell azt. A tudás átadásának jó példája az Ócsényben és Bátán működő kézműves szakkörök tevékenysége.

A civil szervezetként működő hagyományőrző együttesek minősítéseken való részvétele garanciát jelent a minőség megőrzésére. A decsi Hagyományőrző Férfikórus, a Csillagrózsa Hagyományőrző Néptáncgyűttes, a Gyöngyösbokréta Hagyományőrző Együttes asszonykórusa és táncsoportja, az ősényi Bogár István Hagyományőrző Együttes, az alsónyéki, bátai, sárpilisi

együttesek rendszeresen minősítetik magukat a Muharay Szövetség által rendezett minősítő versenyeken.

Fontos feladat a képzések, továbbképzések szervezése annak érdekében, hogy színvonalas alkotások, előadások születhessenek, ahol szükséges, kézműves technikák visszatartása szükséges.

Képzők képzése: biztosítani kell annak lehetőségét, hogy a hagyományörző együttesek, kézműves szakkörök vezetői részt vehessenek országos konferenciákon, továbbképzéseken, ezzel is segítve a helyben folyó munkák minél színvonalasabb végzését.

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület sárközi kézműves mesterségek oktatását végezte eddig is bel- és külföldön. Egyre szélesedő partnerkapcsolatai révén határon túli magyarok számára is tartanak előadásokat, kézműves tanfolyamokat, ahol a szövés, hímzés, fazekasság, gyöngyfűzés fogásait adják át az érdeklődőknek.

Oktatási intézmények

Nélkülözhetetlen a fiatalok bevonása érdekében az oktatási-nevelési intézmények közreműködése. Az óvodai, iskolai pedagógiai munka középpontjába kell állítani a helyi kultúra megismerését, gyakorlását. Fontos, hogy minden olyan tantárgy oktatásában felhasználják a sárközi hagyományokat, amelyek erre lehetőséget adnak (történelem, irodalom, ének-zene, testnevelés, környezetismeret, technika).

A Krónika Nova Kiadó Budapest által, Katz Margit: Honismereti könyv Tolna megyéről című tankönyv jó kiindulási alapot ad a sárközi hagyományok mélyebb megismeréséhez.

A helytörténet a történelem tantárgyban eszköz a nevelésben, az ismeretek kézzelfoghatóvá, személyessé, életszerűvé tételében. Segítségével a lakóhely múltját ismerhetik meg a fiatalok és a felnőttek. A helytörténeti emlékek tanulmányozása során megszerzett ismeret, nem egy távoli múlt értékeinek az ismerethalmazaként jelenik meg a tanuló gyerekek és felnőttek fejében, hanem egyfajta kötődést, érzelmi viszonyt is kialakít. A nevelés során ismeretek feldolgozása, készségek, képességek kialakítása történik. Az oktatás és képzés egymással szoros kapcsolatban álló tudatosan tervezett tanár-tanulói interakciók sorozatát jelenti. A képzési folyamatban a képzési célnak megfelelő speciális képességek kialakítása, vagyis az elméleti ismeretek gyakorlatban való alkalmazására kell helyezni a hangsúlyt.

Fontos, hogy a helyi szokásokból, tárgyi kultúrából induljanak ki a pedagógusok, majd innen továbblépve mutassák be a teljes magyar paraszti kultúra hagyományrendszerét. A cél ugyanis ebben a változatban az, hogy a jelenségek összefüggéseinek és nem elsősorban az egyes néprajzi, táji csoportok konkrét népművészetén, szokásain keresztül ismerjék meg a tanuló a magyar paraszti kultúrát.

Fontosnak tartjuk tehát, hogy megismerjék a szűkebb szülőföld hagyományait az ott élő fiatalok, de nem kívánjuk, hogy részletes lexikális ismeretet kelljen elsajátítaniuk minden néprajzi táj helyi kultúrájáról. Sokkal fontosabb a történelem tantárgy tanítása/tanulása szempontjából is, hogy a tárgyi és szellemi kultúra, a gazdálkodás és a társadalmi kapcsolatok összefüggései nyilvánvalóvá váljanak.”³

³ Ágh Zsófia: A hon- és népismeret modul tantárgy „A” változat bevezetésének tapasztalatai

Terveink között szerepel az iskolai szakkörök újraindítása a hagyományos sárközi kézművesség megismertetésére úgy, hogy közben az elméleti tudás is gyarapodjon.

Tapasztalatcsere szükséges olyan pedagógiai intézményekben és intézményekkel, ahol a helyi hagyományokat, a lokális értékeket széles körben beillesztették a tananyagba.

Alkotó egyének

Az egyéni alkotók legfontosabb feladata a hagyományos mintakincs megőrzésén túl, azt továbbgondolva, újratervezve, a mai használathoz leginkább megfelelő módon, használati tárgyakon alkalmazni.

Ennek érdekében fontos képzéseken, továbbképzéseken, konferenciákon, pályázatokon részt venni.

A szakági zsűrizések segítségét igénybe kell venni, hogy az elméleti és gyakorlati szakemberek véleményét meghallgatva, azokat magukon átszűrve tudják a továbblépés helyes útját megválasztani.

A sárközi kézműves hagyományok tárgyiasult formájának hosszú távú megőrzése, tevékenységük védelme érdekében védjegy bevezetése lenne szükséges, amely egyben garantálja a tájegységre jellemző jegyek használatát.

4.c. A megőrzést veszélyeztető, akadályozó tényező, a közösségi védőintézkedések korlátai

A leginkább veszélyeztetett örökség részelem a szövés. A háziiparban munkálkodó szövőmesterek meghaltak, az őket követő generáció a szövetkezet megszűnésével a fizetőképes keresletet elveszítette, vagy megfelelő marketingeszközök hiányában nem tud eljutni a szöttes a fizetőképes kereslethez. Emiatt alakult ki, hogy ma Sárközben már senki nem sző. Az egyetlen sárközi szöttest előállító, a népművészet mestere Fodorné László Mária több éve elköltözött Decsről. Szerencsére új lakóhelyén, Balatonalmádiban is folytatja a sárközi szöttesek készítését, nyaranta pedig szövőtáborokat szervez.

Akadályozó, veszélyeztető tényező tehát:

- a mesterek kihalása, elöregedése
A még élő szövők a nehéz fizikai munkát nem bírják, szövőszékeiket lebontják.
- a szövetkezet (mint munkaadó, érdekérvényesítő, kontrolláló és értékesítő szervezet) megszűnése
A háziipari szövetkezet 1953-as megalakulásától a 2001-ben történt megszűnéséig látta el munkával Sárköz községeinek bedolgozóit, majd pedig értékesítette a népművészeti

bolthálózaton keresztül belföldön, és külföldön is többek között a szötteseket.

- szakköri keretek hiánya (iskolán belül és kívül)
Az iskolák és közművelődési intézmények szakköreinek vezetőit nem tudják intézményesen megfizetni. A rendszertelen foglalkozások pedig előbb-utóbb oda vezetnek, hogy a kezdeményezés elhal.
- képzések hiánya
Sem intézmény, sem eszköz, sem alapanyag nem áll rendelkezésre a szövés visszatartására.
- oktatók kis száma
A Tolna Megyei Népművészeti Egyesületben még van olyan szövő, akinek tudása, tapasztalata használható lenne az oktatásban.
- a kézi munka megbecsülésének, megbecsültségének hiánya
- alapanyag hiány
A magyarországi textilgyárak megszűnésével egyre nehezebb beszerezni azokat az alapanyagokat, amelyek szükségesek a munkálatok folytatásához. Ez igaz a viseletkészítésre, a kiegészítők készítésére, a hímzésre is.

4.d. A jelölt fél, esetenként az érintett önkormányzatok, valamint a közösségek, csoportok és egyének elkötelezettségének mértéke és megnyilvánulási formái

- A sárközi települések szervezetei elnevezésükben, a különböző fórumokon történő megjelenésükben alkalmazzák a sárközi motívumokat (Csillagrózsa Hagyományőrző Táncegyüttes, Gyöngyösbokréta Hagyományőrző Egyesület, Batai Sárköz Néptáncegyüttes, Sárközi Gabóca Kézműves Kör, Bíborvég ÁMK, Bíborvég Hímzőszakkör, stb.) Logókon, web-oldalakon, nyomtatott kiadványokon jelennek meg sárközi motívumok. A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület logója a fazekas díszítő motívum, a sárközi futómadár, csillagrózsa szöttesmotívum jelenik meg a Csillagrózsa Hagyományőrző Táncegyüttes kiadványain. A Gyöngyösbokréta Hagyományőrző Együttes a sárközi főkötőhímzés motívumát használja. Az ősényi hagyományőrző együttes pedig a sárközi kántortanító, néprajzkutató és gyűjtő Bogár István nevét vette fel. A magánkezdeményezéssel létrehozott „Sárközi életképek” nevet viselő babamúzeum több mint száz népviseletbe öltöztetett babán keresztül ismerteti az egykor itt élők hétköznapjait és ünnepeit - a születéstől a halálig. A települések önkormányzatai fenntartói, vagy anyagi támogatói a helyi tájházaknak, gyűjteményeknek, de szép példája akad a magángyűjteményeknek is Sárpilisén, Ócsényben. A tájházak a hagyományörzés közösségi színterei is egyben. A decsi tájházban működik a térség egyetlen olyan ajándékboltja, ahol színvonalas, zsúrizett sárközi alkotások vásárolhatóak.

- A decsi önkormányzat dísz tárgyalót alakított ki, amelyet restaurált festett bútorokkal, sárközi szöttesekkel rendezett be. Itt kapott helyet a megszűnt Sárközi Népi Iparművészeti Szövetkezet felbecsülhetetlen értékű dokumentum- és mintatára is.

- A sárközi települések református templomainak ünnepi úrasztali terítői a legszebb főkötőhímzéssel, közösségi alkotások formájában készültek.

- Fesztiválokon, falusi rendezvényeken, vallásos ünnepeken a hagyományörző csoportok saját sárközi viseletükben jelennek meg, amelynek elkészítése komoly anyagi áldozatot követel.

- A népművészeti témájú, helyi, lokális értékeket megmutató rendezvények, kiállítások, bemutatók, fesztiválok a helybeliek részvételével zajlanak, de egyre inkább megjelenik az az igény, hogy az öt sárközi település hagyományörzői egymás rendezvényét is látogassák, egymást meghívják.

- A Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére történő jelölést az 7.c. pontban felsorolt szervezetek, egyének írásban támogatták, és vállalták a hosszú távú tervek végrehajtásában való közreműködést.

5. A közösség részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez

5.a. Közösségek, csoportok, egyének részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez.

A jelöléshez hozzájárult az öt sárközi település önkormányzata, a jelölés elkészítését helyi szinten összefogta és koordinálta Decs Nagyközség Önkormányzata (határozatok mellékletben csatolva). Az előkészítést, az anyagok összegyűjtését munkacsoport irányította, közösségeket, egyéneket és szakembereket is bevonva a munkába. A munkacsoportban részt vettek a tájegység önkormányzatai által kijelölt személyek, Decs Nagyközség Önkormányzatának alpolgármestere, főmunkatársa, a Wosinsky Mór Megyei Múzeum munkatársa, valamint a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület elnöke.

A tájegység civil szervezetei, hagyományörző egyesületei, együttese, egyéni alkotói a dokumentációhoz szükséges anyaggyűjtéssel, ismereteik átadásával segítettek a jelölés munkáját. A jelölés elkészítése során több alkalommal kikértük véleményüket, segítségüket.

A szakmai előkészítés alapja a Wosinsky Mór Megyei Múzeum évtizedek óta végzett néprajzi kutatása, publikációi, a szakmai anyag elkészítésében szakértelmével részt vett Dr. Balázs-Kovács Sándor néprajzkutató.

A jelölés mellékletében becsatolt filmet a szekszárdi PixelTV készítette el.

5.b. Szabad elhatározásból fakadó, előzetes és teljes körű tájékoztatáson alapuló beleegyezés.

- Az öt sárközi település lakói, önkormányzatai, civil szervezetei és egyéni alkotói az 2011. április 26-i előkészítő megbeszélésén aláírásukkal, és a jelölést támogató igen szavazatukkal kinyilvánították, hogy egyetértenek és támogatják a nemzeti jegyzékre történő felterjesztést. (jelenléti ív és emlékeztető mellékletként csatolva).

- A települések képviselő testületei határozataikban támogatták a jelölést és egyben gesztor településként Decs nagyközséget jelölték meg, Biczó Ernő decsi polgármestert pedig a felterjesztés aláírójaként (a testületi határozatokat mellékletként csatoljuk). Ezzel egyidőben a települések polgármesterei kijelölték azokat a személyeket, akik a települést érintő munkákat összefogják és képviselik falujukat a munkamegbeszéléseken.

- A munkacsoport tagjai Decsi-Kiss Jánosné (Decs), Scultéty Erzsébet (Őcsény), Kolbert Margit (Sárpilis), Töttös Sándor Lászlóné és Kovács Anita (Alsónyék), Balogh Imréné (Báta). Állandó meghívottja az értekezleteknek Dr. Balázs-Kovács Sándor néprajzkutató, szakértő, Baloghné Medgyesi Zsuzsanna alpolgármester (Decs), Samu Mariann (Decs) Komjáthi Tamásné a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület elnöke. A munkacsoport vezetője Decsi-Kiss Jánosné.

- 2011. június 29-én, július 26-án, szeptember 6-án, november 29-én munkamegbeszélések zajlottak a decsi Sárközi Tájházban, 2011. november 2-án pedig fórumot szerveztünk, melyre meghívtuk dr. Csonka-Takács Esztert a SZKÖ Igazgatóság igazgatóját (jelenléti ívek, emlékeztetők mellékletben).

- A Tolnai Népújság, a Tolnatáj Televízió, a Decsi Kapu című újság, a Decsi TV adásain keresztül a szűkebb és tágabb környezet tájékoztatása megtörtént és folyamatosan megtörténik a szellemi kulturális örökségre való felterjesztés aktuális munkálatairól (újságcikkek másolatai mellékletben).

- A megyei konzulens és a munkacsoport vezetője előadóként vett részt a Pécssett megrendezett regionális szakmai napon.

5.c. Az örökséghez való hozzáférés szabályainak alkalmazásáról szóló nyilatkozat.

Sárköz települései rendezvényeiken keresztül biztosítják azt, hogy minden érdeklődő megismerhesse, tanulmányozhassa Sárköz élő népművészetét. A helyi médiák rendszeresen tudósítanak a tájegység rendezvényeiről, népművészeti eseményeiről, lehetővé téve a széleskörű hozzáférést Sárköz népművészetéhez.

Sárköz szellemi kulturális örökségéhez való hozzáférésnek korlátozó szabályai nincsenek.

6. Dokumentáció

6.a. Kötelezően csatolandó dokumentumok

36 db fénykép

Sárköz film

3 db térkép

2 db könyv (Scultéty Zoltán: A sárközi eklektika, Pirisa Réka: „Slingótt bodor, cifra gyöngysor a nyakán”

6.b. Szerzői jogokról való lemondás (mellékletben)

Wosinsky Mór Megyei Múzeum (fényképek)
 Szél Móni (fényképek)
 Decsi-Kiss Jánosné (fényképek)
 Hauck Levente (fényképek)
 Kártyás József (fényképek)
 Tesz-Vesz Óvoda (fényképek)
 Bíborvég ÁMK (fényképek)

6.c. További források listája

Sárköz bibliográfia (válogatás)

- Ács Lipót: A tolnavármegyei "Sárköz" népe és hímzései. A ház 1910. 5-6. 107-122.
- A sárközi népművészetről. Vasárnapi Újság 1911.(58.) 22. sz. 433-435.
 - Sárközi hímzések. Magyar Iparművészet 8. évf.
 - Népművészeti gyűjtés. Bp., 1928.
- Sárközi hímzések. (Bev.: Andrásfalvy Bertalan. Összeáll. és rajzolta: Péchy Erzsébet). Mintagyűjtemény. Bp., 1963.
- Andrásfalvy Bertalan: A Sárköz népművészete. Szekszárd, 1967.
- Duna mente népének ártéri gazdálkodása Tolna és Baranya megyében az ármentesítés befejezéséig. (Tanulmányok Tolna megye történetéből VII.) Szekszárd, 1975.
 - A Dél-Dunántúl népviseleteinek néhány kérdése. A szekszárdi Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve 1977-1978. (Szerk.: Szilágyi Miklós) Szekszárd, 1978. 211-218.
- Andrásfalvy Bertalan - Németh Pálné: Sárközi hímzések régen és ma. Bp., é. n.
- Arany Dénes: A decsi ref. egyház története. Szekszárd, 1940.
- Balázs Kovács Sándor - Deli Erzsébet: Kézművesek, népi iparművészek Tolna megyében. Szekszárd, 1999.
- Balázs Kovács Sándor: Pilissy Elemér tevékenysége a sárközi népművészet megújítása érdekében. Ethnographia (118.) 2007. 4. 387-438.
- Egyesületek és magánosok a sárközi népművészet szolgálatában. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXXII. (Szerk.: Gaál Attila). Szekszárd, 2010. 453-538.
 - A Gyöngyösbokréta mozgalom története Tolna megyében. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXXIII. (Szerk.: Gaál Attila). Szekszárd, 2011. 287-358.
- Sárközi hímzések régen és ma. (Szerk.: Borbély Jolán) Bp., 1982.
- Czakó Sándor: Népművészek, népművészet. Sárközi jegyzetek. Dunatáj 1985. (VIII.) 1. 54-60.
- Fél Edit: Délszláv kölcsönhatások a Sárköz népviseletében. Délvidéki Szemle 1943. 67-75.
- Női ruházkodás a Sárközben. Ethnographia 1991. (102.) 1-2. 9-49.
- Flórián Mária: A "sárközi szőttes" története. Ethnographia 1990. (101.) 2. 194-256.
- Fügedi Márta: A magyar ornamentika tündérföldje. A sárközi népművészet alkalmazása a magyaros ízlés jegyében. Merítés. Tanulmányok Szilágyi Miklós tiszteletére. (Szerk.: Bali János-Jávora Kata) Bp., 2001. 413-424.
- Katona Imre: Sárköz. Bp., 1962.

- Kovách Aladár: A tolna vármegyei Sárköz nyelvjárása. Magyar Nyelvőr 1904. (33.) I. rész 267-271. II. rész 333-338.
- A Tolna megyei Sárköz népviselete. Néprajzi Értesítő 1907. (VIII.) I. rész 71-94. II. rész 201-221.
- Kunzabó Ferenc: Sárköz. Bp., 1972.
- Malonyay Dezső: A magyar nép művészete IV. A dunántúli magyar nép művészete (Veszprém, Zala, Somogy, Tolna). Bp., 1912. 53-103.
- Martin György: Motívumkutatás, motívumrendszerezés. A sárközi Duna menti táncok motívumkincse. Bp., 1964.
- Németh Pálné: Bátai pöndökötés. Mintagyűjtemény Tolna megye népi hímzéseiből IX. Szekszárd, 1988.
- Sárközi, sióagárdi, Kapos menti hímzések. Bp., é.n.
- Palotai Gertrud: Sárközi "rostkötések". Néprajzi Értesítő 1936. 62-70.
- Pataki József: Sárköz gazdasági és településföldrajza. Pécs, 1936. (Geographica Pannonica XXI.)
- A Sárköz népességtörténete és az egyke kifejlődése. Történetírás 1937. 1. 85-96. 193-205.
- Péchy Erzsébet: Sárközi hímzések. Bp., 1963.
- Pirisa Réka: „*Slingölt bodor, cifra gyöngysor a nyakán*”. A bátai „*Gyöngyösbokréta*” története. Szekszárd, 2011.
- Sárközi népviselet (Tolna megyében). Képek a hazai népeletről XVI. Vasárnapi Újság 1862. (9) 21. 244-245.
- Szilágyi Miklós: Adatok a sárközi népművészet felfedezéséhez. Dunatáj 1980. (III.) 4. 15-21.
- Undi Mária: Sárközi főkötőhímzések. Magyar Kincsesláda. I. Bp., é. n.
- G. Vámos Mária: Újabb eredmények a sárközi viselet kutatásában. Studium Historicum Simighiense. Kaposvár, 1978. 214-217.
- Néhány adalék a sárközi női viselet alakulásához. A szekszárdi Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve X-XI. 1979-1980. Szekszárd, 1982. 313-328.

Mellékletben csatolva 11 db.

8. Aláírás a jelölést lebonyolító nevében.

Decs, 2012. április 30.

Biczó Ernő
Decs Nagyközség polgármestere

Sárköz bibliográfia (teljes)

- Ács Lipót: Gyermekrajzokról. A ház 1910. 5-6. 85-106.
- Ács Lipót: A tolnavármegyei "Sárköz" népe és hímzései. A ház 1910. 5-6. 107-122.
- Ács Lipót: A sárközi népművészetről. Vasárnapi Újság 1911.(58.) 22. sz. 433-435.
- Ács Lipót: Sárközi hímzések. Magyar Iparművészet 8. évf.
- Ács Lipót: Népművészeti gyűjtés. Bp., 1928.
- Andorka Rudolf: Paraszti családszervezet a XVIII-XIX. században (Alsónyék és Kölked adatai nemzetközi összehasonlításban). Ethnographia 1975. (LXXXVI.) 2-3. 340-365.
- Andorka Rudolf - Balázs Kovács Sándor: A háztartások jellemzőinek és azok változásainak vagyoni rétegek szerinti különbségei Sárpilisen (1792-1805). Történeti antropológia. (Szerk.: Hofer Tamás). Bp., 1984. 257-280.
- Andorka Rudolf - Balázs Kovács Sándor: A háztartás összetétel típusai és változásai (Sárpilis, 1792-1804). Ethnographia 1984. (XCIV) 2. 177-241.
- Andorka Rudolf - Balázs Kovács Sándor: The Social Demography of Hungarian Villages in the Eighteenth and Nineteenth Centuries (With Special Attention to Sárpilis, 1792-1804). Journal of Family History 1986. (11.) 2. 169-192.
- Andrásfalvy Bertalan: A sárközi társadalom és műveltség alakulása. Sárköz 1956. (II.) 2. 20-24.
- Sárközi hímzések. (Bev.: Andrásfalvy Bertalan. Összeáll. és rajzolta: Péchy Erzsébet). Mintagyűjtemény. Bp., 1963.
- Andrásfalvy Bertalan: Duna menti gyümölcsöskertek. Adatok a magyarországi déli Duna-szakasz népi gyümölcskultúrájának ismeretéhez. Bp., 1964.
- Andrásfalvy Bertalan: Népi építkezés a sárközi szőlőhegyeken. Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 1964. Pécs, 1964. 147-168.
- Andrásfalvy Bertalan: A sárköziek gazdálkodása a XVIII-XIX. században. (Dunántúli Dolgozatok, 3.) Pécs, 1965.
- Andrásfalvy Bertalan: A Sárköz népművészete. Szekszárd, 1967.
- Andrásfalvy Bertalan: A Sárköz és a környező Duna menti területek ősi ártéri gazdálkodása és vízhasználatai a szabályozás előtt. (Vízügyi Történeti Füzetek 6.) Bp., 1973.
- Andrásfalvy Bertalan: Duna mente népének ártéri gazdálkodása Tolna és Baranya megyében az ármentesítés befejezéséig. (Tanulmányok Tolna megye történetéből VII.) Szekszárd, 1975.
- Andrásfalvy Bertalan: A Dél-Dunántúl népviseleteinek néhány kérdése. A szekszárdi Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve 1977-1978. (Szerk.: Szilágyi Miklós) Szekszárd, 1978. 211-218.
- Andrásfalvy Bertalan - Németh Pálné: Sárközi hímzések régen és ma. Bp., é. n.
- Arany Dénes: A decsi ref. egyház története. Szekszárd, 1940.
- Baksay Sándor: A magyar népviselet. Összegyűjtött irodalmi dolgozatai III. Bp., 1917. 5-32.
- Balázs Kovács Sándor: "Nem viselem a remöte életöt." Egy sárközi református presbiteri jegyzőkönyv feljegyzéseiből. Dunatáj 1980. (III.) 1. 37-48.
- Balázs Kovács Sándor: Egy sárközi lelkész gazdasági naplója. Dunatáj 1980. (III.) 3. 30-42.
- Balázs Kovács Sándor: A Sárköz-kutatás kezdete. Dunatáj 1981. (IV.) 3. 44-55.
- Balázs Kovács Sándor: Iskoláztatás a Sárközben. Honismeret 1989. (XVII.) 3. 24-27.
- Balázs Kovács Sándor: Egy sárközi parasztcsalád történetéből. A Dunántúl településtörténete VIII. (Szerk.: Nemes István) Pécs, 1990. 357-365.
- Balázs Kovács Sándor: A paraszti háztartásszerkezet változásai a Sárközben a 18-19. század fordulóján. Történeti tanulmányok Dél-Pannoniából II. (Szerk.: Fülöp Miklós-Vonyó József) Pécs, 1994. 73-80.

- Balázs Kovács Sándor: A presbitérium szerepe a sárközi parasztság életében. Dunatáj 1994. (XVII.) 2-3. 65-74.
- Balázs Kovács Sándor: A sárközi parasztság válasza a demográfiai átmenet kihívására a 19. század fordulóján. Dunatáj 1995. (XVIII.) 2-3. 14-21.
- Balázs Kovács Sándor: Protestáns etika - paraszti erkölcs. Adatok a sárközi parasztság erkölcsi értékrendjéről. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XIX. (Szerk.: Gaál Attila) Szekszárd, 1996. 299-316.
- Balázs Kovács Sándor: A Sárpilis Református Egyház története. Sárpilis, 1997.
- Balázs Kovács Sándor: Decsi vagyonleltárak a feudalizmus végéről (1841-1850). A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XX. (Szerk.: Gaál Attila) Szekszárd, 1998. 219-248.
- Balázs Kovács Sándor: A házassághoz kapcsolódó szokások a Sárközben. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXI. (Szerk.: Gaál Attila) Szekszárd, 1999. 365-412.
- Balázs Kovács Sándor: Sárpilis. Magyar Néprajz VIII. Társadalom (Főszerk.: Paládi-Kovács Attila) Bp., 2000. 888-897.
- Balázs Kovács Sándor: A megesett lányok és a házasságon kívül született gyermekek helyzete a Sárközben. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXII. (Szerk.: Gaál Attila) Szekszárd, 2000. 253-276.
- Balázs Kovács Sándor: Sárközi parasztság öröklési szokásai a feudalizmus végén. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXIV. (Szerk.: Gaál Attila) Szekszárd, 2002. 337-365.
- Balázs Kovács Sándor - Deli Erzsébet: Kézművesek, népi iparművészek Tolna megyében. Szekszárd, 1999.
- Balázs Kovács Sándor: Vők a sárközi nagycsaládban. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXV. (Szerk.: Gaál Attila). Szekszárd, 2003. 267-280.
- Balázs Kovács Sándor: Nemzetiségi együttélés. Kölcsönhatások és ellentétek a sárközi magyarok és a körülöttük élő nemzetiségek (németek, szerbek) kapcsolatrendszerében. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXV. (Szerk.: Gaál Attila). Szekszárd, 2003. 281-310.
- Balázs Kovács Sándor: Az idősek helyzete a sárközi nagycsaládban a 19 -20. században. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXVI. (Szerk.: Gaál Attila). Szekszárd, 2004. 297-324.
- Balázs Kovács Sándor: A sárközi parasztság szerelmi élete. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXIX. (Szerk.: Gaál Attila). Szekszárd, 2007. 281-342.
- Balázs Kovács Sándor: Pilissy Elemér tevékenysége a sárközi népművészet megújítása érdekében. Ethnographia (118.) 2007. 4. 387-438.
- Balázs Kovács Sándor: A sárközi temetkezési szokások és sírfeliratok. Magyar Temetkezés (VI.) 2008. 1. 16-17.
- Balázs Kovács Sándor: Egyesületek és magánosok a sárközi népművészet szolgálatában. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXXII. (Szerk.: Gaál Attila). Szekszárd, 2010. 453-538.
- Balázs Kovács Sándor: A paráznság és büntetése a sárközi református egyházakban. Jogi néprajz - jogi kultúrtörténet. Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből. (Szerk.: Mezey Barna - Nagy Janka Teodóra). Bp., 2009. 317-332.
- Balázs Kovács Sándor: A Gyöngyösbokréta mozgalom története Tolna megyében. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXXIII. (Szerk.: Gaál Attila). Szekszárd, 2011. 287-358.
- Balázs Kovács Sándor-Kovács János: A Sárköz népi táplálkozása. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXXI. (Szerk.: Gaál Attila). Szekszárd, 2009. 177-268.
- Beczkóyné Révész Ágnes: A mórági és gyüdi fazekasság. Néprajzi Értesítő 1938. (XXX.) 2-4. 159-169.
- Bogár István: 20 év dallal, tánccal. A Sárpilis Népi Együttes története. Szekszárd, 1966.
- Sárközi hímzések régen és ma. (Szerk.: Borbély Jolán) Bp., 1982.

- Csalog József: Népi építkezés emlékei a tolnamegyei Sárközben. Néprajzi Értesítő 1935. (XXVII.) 1-10.
- Csalog József: A sárközi hálótanya. Ethnographia 1936. (XLVII.) 142-143.
- Csalog József: Talpas sövényházak a tolnamegyei Duna szakaszon. Néprajzi Értesítő 1939. (XXXI.) 35-41.
- Csalog József: A sárközi református temetők emberalakú fejfái. Néprajzi Értesítő 1940. (XXXII.) 381-385.
- Csalog József: A tolnamegyei Sárköz népi halászata. Néprajzi Értesítő 1940. (XXXII.) 233-249.
- Csalog József: "Eleven bütök". Néprajzi Értesítő 1941. (XXXIII.) 275.
- Csapó Vilmos: A Sárköz népéről. Fővárosi Lapok 1866. (3.) 9. sz. 483.
- K. Csilléry Klára: A komáromi láda és hatása a sárközi "*butorvirágózásra*". Múzeumi Műtárgyvédelem 17. 1987. 47-74.
- Csötönyi Bálint: Szülőföldismeret: Alsónyék. Alsónyék, é. n.
- Czakó Sándor: Népművészek, népművészet. Sárközi jegyzetek. Dunatáj 1985. (VIII.) 1. 54-60.
- Féja Géza: Sarjadás. Sárközi élmények és utazások. Bp., 1962.
- Fél Edit: Délszláv kölcsönhatások a Sárköz népviseletében. Délvidéki Szemle 1943. 67-75.
- Fél Edit: Női ruházkodás a Sárközben. Ethnographia 1991. (102.) 1-2. 9-49.
- Flórián Mária: A "*sárközi szóttos*" története. Ethnographia 1990. (101.) 2. 194-256.
- Fügedi Márta: A magyar ornamentika tündérföldje. A sárközi népművészet alkalmazása a magyaros ízlés jegyében. Merítés. Tanulmányok Szilágyi Miklós tiszteletére. (Szerk.: Bali János-Jávora Kata) Bp., 2001. 413-424.
- Gaál Attila: Adalékok a fonográfós népdalgyűjtés történetéhez. Dunatáj 1979. (II.) 1. 59-63.
- Garay János: Sárköz. Tudományos Gyűjtemény 1833. 10. 23-26.
- Gémes Balázs: Adatok a sárközi egyke kérdéseire. PAB VEAB Értesítő 1982. 424-434.
- Györgyi Erzsébet: Az egykori sárközi lakáskultúra a szőlőhegyi tanyákban. Néprajzi Hírek 3-4. 1990. 24-26.
- Györgyi Erzsébet-Szojka Emese: A sárközi díszes bútor. Élet és Tudomány 1998. (53.) 9. sz. 275-277.
- Györgyi Erzsébet - Szojka Emese: Önállóság és kapcsolatrendszer. A Tolna megyei Sárköz ház- és lakáskultúrájának néhány jellegzetes vonása. Néprajzi Értesítő 1999. (LXXXI) 115-129.
- Hegedüs Lajos: Hangfelvételes néprajzi gyűjtés a Sárközben. Magyar Nyelvőr 1953. 3-4. 90-105.
- Holub József: Ete város története (Adalékok a Tolna megyei Sárköz település- és gazdaságtörténetéhez) Bp., 1960.
- J. István Erzsébet: Sárközi népi cserépedények. Néprajzi Értesítő 1964. (XLVI.) 91-137.
- Katona Imre: Sárköz. Bp., 1962.
- Kovács Aladár: Hogyan terem a népdal? Sárközi néprajzi tanulmány. Garay János Nagy Képes Naptára az 1903. évre. Szekszárd, 1902. 97-104.
- Kovács Aladár: Lókultusz maradványa a Tolna megyei Sárközben. Ethnographia 1903. (XIV.) 139-141.
- Kovács Aladár: Az istenfá. Ethnographia 1904. (XV.) 273-275.
- Kovács Aladár: A csikle. Néprajzi Értesítő 1904. (V.) 50-56. tévedéseit korrigálja: Néprajzi Értesítő 1905 (VI.) 179-180.
- Kovács Aladár: Adalékok a tolna megyei Sárköz régi halászatához. Néprajzi Értesítő 1904. (V.) 299-309.
- Kovács Aladár: Lehr néprajzi csodái. Magyar Nyelvőr 1904. (33.) 163-166.
- Kovács Aladár: A tolna vármegyei Sárköz nyelvjárása. Magyar Nyelvőr 1904. (33.) I. rész 267-271. II. rész 333-338.

- Kovách Aladár: A csikkentő és tör. Néprajzi Értesítő 1905. (VI.) 179-184.
- Kovách Aladár: A Tolna megyei Sárköz népviselete. Néprajzi Értesítő 1907. (VIII.) I. rész 71-94. II. rész 201-221.
- Kovách Aladár: Kezdetleges épületek Tolna vármegyében. Néprajzi Értesítő 1912. (XIII.) 207-239.
- Kovács Alajos: Az egyke pusztítása a Sárközben. Magyar Statisztikai Szemle 1936. (XIV.) 11. 905-919.
- Kunzabó Ferenc: Sárköz. Bp., 1972.
- Tanulmányok egy sárközi falu társadalmáról. (Szerk.: Mády Zoltán) Bp., 1942.
- Malonyay Dezső: A magyar nép művészete IV. A dunántúli magyar nép művészete (Veszprém, Zala, Somogy, Tolna). Bp., 1912. 53-103.
- Martin György: Motívumkutatás, motívumrendszerzés. A sárközi Duna menti táncok motívumkincse. Bp., 1964.
- Martin György: A magyar körtánc és európai rokonság. Bp., 1979.
- Mészáros Gyula: Szekszárd és környéke törökös díszítésű kerámiai emlékei. Szekszárd, 1968.
- Mészáros Gyula: Régi mórági kerámia. Adatok Mórági népi kerámiaművészete történetéhez. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XIX. (Szerk.: Gaál Attila) Szekszárd, 1996. 219-276.
- Miklós Zsuzsa-Vizi Márta: Decs-Ete középkori mezőváros. Tolna megye évszázadai a régészet tükrében. Szekszárd, 2001. 49-52.
- Nagy Janka Teodóra: A mórági kerámia és a korai néprajzi kerámia történet kérdései. Ethnographia 1995 (106) 2. 481-517.
- Németh Pálné: Telt kalász... Szekszárd, én. (Babits Füzetek)
- Németh Pálné: Batai pöndökötés. Mintagyűjtemény Tolna megye népi hímzéseiből IX. Szekszárd, 1988.
- Németh Pálné: Sárközi, sióagárdi, Kapos menti hímzések. Bp., én.
- Olsvai Imre: Kodály útja Sárközben. Tolnai Művelődés 1971. 12. 3-30.
- Palotai Gertrud: Sárközi "rostkötések". Néprajzi Értesítő 1936. 62-70.
- Pataki József: Sárköz gazdasági és településföldrajza. Pécs, 1936. (Geographica Pannonica XXI.)
- Pataki József: Adalékok a Sárköz népességének történetéhez. Pécs, 1937. (Tolna vármegye múltjából 4.)
- Pataki József: A Sárköz népességtörténete és az egyke kifejlődése. Történetírás 1937. 1. 85-96. 193-205.
- Pataki József: A Sárköz természeti földrajza. Szekszárd, 1955.
- Péchy Erzsébet: Sárközi hímzések. Bp., 1963.
- Pirisa Réka: „*Slingölt bodor, cifra gyöngysor a nyakán*”. A batai „*Gyöngyösbokréta*” története. Szekszárd, 2011.
- Sárközi népszokás a házasság körül. Magyar Néplap 1857. (2) 36. 288.
- Sárközi népviselet (Tolna megyében). Képek a hazai népeletről XVI. Vasárnapi Újság 1862. (9) 21. 244-245.
- Szekeres Zsuzsanna: Iskola a Sárköz szívében. A decsi iskola története 1561-től 2006-ig. Szekszárd, 2007.
- Szilágyi Miklós: Adatok a sárközi népművészet felfedezéséhez. Dunatáj 1980. (III.) 4. 15-21.
- Szilágyi Miklós: Század eleji tudósítás a Sárközben dolgozó matyó summásokról. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, 20. Miskolc, 1982. 299-312.
- Szilágyi Miklós: A néprajzi kutatások első korszaka Tolna megyében. Honismeret 1982. 2. 40-43.
- Szilágyi Miklós: Kovách Aladár népi építészeti kutatásai. Ház és Ember 6. Bp., 1990. 227-238.
- Szilágyi Miklós: Szekszárd és Sárköz Jankó János naplójában. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XX. (Szerk.: Gaál Attila) Szekszárd, 1998. 359-362.

- Szojka Emese: Festett láda - tükrös szekrény - hálógarnitúra. A Tolna megyei Sárköz bútorkultúrájának változása. Magyar Múzeumok 2000. (6.) 1. sz. 11-12.
- Szojka Emese: Parasztos és modern. A Tolna megyei sárközi ház és berendezése a 19-20. században. Néprajzi Értesítő 2003. (XXXV.) 115-156.
- Tóth Gáborné: A szőlőőrzés hagyománya sárközi népdalainkban. Tolnai Művelődés 1976. 7. 177-206.
- Tóth Károly: A Szegzárd-Bátai Dunavédgát Társulat múltja és jelene. Szegzárd, 1896.
- Töttös Gábor: A Sárköz kettős tükrében. Új Dunatáj (Melléklet) 2002. (VII.) 2. 1-11.
- Undi Mária: Sárközi főkötőhímzések. Magyar Kincsesláda. I. Bp., é. n.
- Vajda Mária: "Komámasszony adjon nekem szállást..." Adalékok a koma és a komaasszony közötti szexuális kapcsolathoz a magyar néphagyományban. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1999. Debrecen, 2000. 207-226.
- G. Vámos Mária: Újabb eredmények a sárközi viselet kutatásában. Studium Historicum Simighiense. Kaposvár, 1978. 214-217.
- G. Vámos Mária: Néhány adalék a sárközi női viselet alakulásához. A szekszárdi Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve X-XI. 1979-1980. Szekszárd, 1982. 313-328.
- Wosinsky Mór: A sárközi nótákról. Magyar Szalon 1900. 267-276.
- Zentai Tünde: Ócsény régi faluszervezete. Ócsény, 1994.
- Zentai Tünde - Sabján Tibor: Az ócsényi ház bontása. Ház és Ember 1984. 17